משנה · אחרונים · פתח עינים · סדר טהרות

פתח עינים על משנה אהלות

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

פתח עינים על משנה אהלות

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/פתח-עינים-על-משנה-אהלות/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה ו 4
משנה ח 4
פרק ב 5
משנה ב 5
משנה ג 6
פרק ז 8
משנה ג 8

פרק א

משנה ו

אדם אינו מטמא וכו'. הרב מהר"י חאגי"ז זלה"ה פלפל במשנה זו וקשיתיה מאותה שאמרו פרק שבועת העדות גבי שתי כתי עדים כפרה ראשונה וכו' ותירץ ופלפל בזה בספר קרבן מנחה סימן שנ"א ע"ש ודוק:

משנה ח

מאתים וארבעים ושמנה אברים באדם. והאברים היתרים שבאשה אמר רב בש"ס בכורות דף מ"ה ע"א שאינן מטמאין באהל דכתיב זאת התורה אדם כי ימות באהל דבר השוה לכל אדם והרמב"ם פ"ב דט"מ דין ז' כתב ואמרו חכמים רמ"ח אברים יש באיש וכו' ובאשה רנ"א וכו' חוץ מג' אברים יתרים שבאשה וכו' ותמה מרן בכ"מ שכתב רנ"א אברים באשה והוא דלא כמאן מתנאי דסוגית בכורות הנזכרת ונדחק עצמו דר"א דאמר דצירים לאשה ור' יהושע דאמר דלתות פליגי ור"ע דאמר מפתח מוסיף אחד מינייהו ופסק כר' עקיבא זהת"ד והם דחוקים דפשטא דסוגיין דלא פליגי והא והא איתא וכמעשה של תלמידי רבי ישמעאל ששלקו זונה שנתחייבה שריפה ומצאו רנ"ב אברים וא"ל ר' ישמעאל דיש באשה שני צירים ושני דלתות. וכן מוכח מדפריך אביי סתמא ובאיש ליכא והכתיב צירים אחזוני ואי ס"ד דפליגי לא ה"ל לאביי להקשות סתמא אלא הול"ל לר' אליעזר קשה ובאיש ליכא. ותו למאי דמשני דבאיש הם צירי בשר ולא חשיב אלא אבר שיש בו עצם וקאמר עלה ה"נ מסתברא דאלת"ה רמ"ח היכי משכחת וכו' מוכח דתלמידי ר' ישמעאל מנו האברים שיש בהם עצם וא"כ מ"ט דר"א ור"י דלא חשיבי אלא תרתי מר צירים ומר דלתות והרי בכלן יש עצם:

ומתוך הדברים יש להעיר על הרב המבי"ט בקרית ספר שכתב וז"ל ונראה דדלתות וצירים חשיב אחד אחד ומפתח כחד ה"ל ג' יתרים באשה שהם רנ"א כמ"ש הרב ז"ל ותלמידי ר' ישמעאל משום בדיקה יתרה חשיבי להו בתרי תרי עכ"ל וצריך טעם דכיון דיש בכל א' עצם אמאי שני צירים חשיבי חד וכן שני דלתות ותו אמאי לא נסמוך על תלמידי ר' ישמעאל דעמדו למנין:

ואחזה אנכי להרב מרכבת המשנה ח"ג שכתב וז"ל ואני אומר דרבינו גריס גבי תלמידיו של רבי ישמעאל רנ"א וכן מוכרח גירסא זו דהא גרסינן במתניתין וחמשה בנקוביו ופירש הרא"ש כלי הזרע והזכרות וכו' והרי הזכרות חסר באשה ואי ס"ד דהגירסא רנ"ב אדרבה הוי סייעתא לר"ע דאיכא ה' יתרות באשה וחסר הזכרות ולפי גירסת רבינו רנ"א ניחא דר"י ור"א לא פליגי וקשה לר"ע וזה מוכרח עכ"ל ואני בעניי אומר דקושיתו ל"ק

דבמקום הזכרות באיש עד היסוד בה גם כן על ארץ יסודה ואינו הכרח כלל וכמ"ש רש"י בהדיא רנ"ב ולר"ע רנ"ג. והשתא דשפר קדמיה דהרב הנזכר לחדש גירסא בש"ס. טפי מעלי לומר דגרסינן בהרמב"ם רנ"ב וכו' חוץ מד' יתרים וכו'. וכן רבינו האר"י זצ"ל כתב בסוד ברכת ראה נא בעניינו דר"ת רנ"ב כמנין אברי הנוקבא ע"ש סודו. ובספר אמרי נועם שהוא מקובץ מדברי הראשונים כתב בסוף פרשת לך לך דאמרו בבכורות ד' דברים יתרים באשה ע"ש. וכן רבינו גרשום מאור הגולה בפירושו בסוגית בכורות הנזכרת במ"ש יתר שאין בו רפ"א מנה ה' אברים באשה יתרים ב' צירים וב' דלתות ומפתח הביאו הרב חזון נחום לקמן ריש פ"ב [וכ"כ רבינו בעל הטורים בפרפראותיו פרשת ויצא ע"ש] וכן משמע מדברי תוס' חיצוניות בשם ר"י שהקשו על פירש"י בזה דאין אותם אברים שבאשה מטמאין באהל והביא דבריהם שם הרב חזון נחום והך קושיא קשיא גם על רגמ"ה כמבואר. ויש לישב דנקט רפ"א להפלגה אמנם ודאי דברוב מנינו קכ"ה לא עיילי הנך יתרים דבאשה. ואפשר דגם כונת ר"י שסיים וגם רש"י לא כיוין החשבון כונתו דאם רש"י היה מוצא החשבון מכוון לא הוה קשה דדרך הפלגה חשבינהו אבל עתה דלא מצא החשבון אמאי עיילינהו. וא"כ לרגמ"ה דמצא החשבון מכוון ל"ק. וגם זה יש לישב לרש"י דכונתו דגם אם נמנה בכלל החשבון אברים העודפים באשה אכתי בצרי. ומ"מ מוכח דגם רבינו יצחק בעל התוספות אזיל ומודה דה' יתרים באשה כמ"ש רש"י:

הראת לדעת דנסח שלפנינו דתלמידי ר' ישמעאל מצאו רנ"ב אתחזק בבי דינא רבא רגמ"ה ורש"י ור"י ודעמיהו ובודאי דמה שחשב הרב מרכבת המשנה דהוא הכרח גמור אינו הכרח כלל ככל אשר דברנו:

פרק ב

משנה ב

מלא תרוד רקב שגבלו במים וכו'. מה שהקשה הרב תי"ט על הרמב"ם אינה קושיא וכבר ראיתי להרב חזון נחום והרב שושנים לדוד שתמהו על קושיתו עיין בדבריהם. ואם נפשך לומר לא הו"ל להרב תי"ט לכתוב ותמהני ודוק. ומ"ש הרב תי"ט במשנה א' ד"ה מלא תרווד שהביא מרבינו עובדיה במשנה זו דאין בו אלא טומאת משא ע"ש גם הרב מודה דמשא ואהל כי הדדי שאם נשאו כלו והאהיל על כלו מטמא ואם האהיל על מקצתו או לא נשא כלו אינו מטמא וכונת הרב תי"ט אינו אלא דאינו מטמע במגע דהא קאי על מה ששנינו דמטמא באהל וזה אין צורך להזכירו אלא שכתב דאין בו אלא טומאת משא לאפוקי מגע וזה נראה ברור בכונת הרב תי"ט. וראיתי להרב יעבץ בלחם

שמים שכתב במשנה א' על דברי התי"ט שם דלא ידע מאי קאמר תרי תמיהי נינהו דילמא כי ניים ושכיב גמרא גמר זמורתא זמר עכ"ל ואם כונתו שחשב דהרב תי"ט מעיט אהל ועל זה חרה אפו שהוא הפך משנתנו ודברי רבינו עובדיה שהביא הוא עצמו. הדבר ברור שכונת הרב תי"ט כדכתיבנא ואחרי כן ראיתי להרב שושנים לדוד שפירש דברי הרב תי"ט כדאמרן ושם האריך הרבה ע"ש ואם כונת הרב לח"ש אינה כן. לכאורה לא ידעתי תמיהותיו ודוק הטב:

משנה ג

באיזה מקדח אמרו וכו'. ראיתי למורינו הרב חזון נחום שכתב וז"ל נראה מכאן דארחא דמילתא לאפלוגי תנאי אף אליבא דמאן דלית הלכתא כותיה דהא ב"ש במקום ב"ה אינה משנה ועם כל זה פליגי ר"מ וחכמים בפירוש דבריהם ומכאן קשה למה שנראה מדברי הר"ן פרק אע"פ גבי העדפה שלא ע"י הדחק שאין דרך לחלוק אליבא דמאן דלית הלכתא כותיה ואין לדחות דשאני התם וכו' ואין דרך למבעי בעיא אליבא דמאן דלית הלכתא כותיה אמנם דרך הוא לחלוק בפירוש דבריו וכו' ואולי יש לחלק בזה בין תנאים לאמוראים א"נ קודם בת קול עכ"ל והנה הרב ז"ל קבע קושיתו על דברי הר"ן בשגם הר"ן לא אמרה אלא בבעיית אמוראי דלא בעו אליבא דמאן דלית הלכתא כותיה בכל זאת קשתו לא נסוג אחור דהאיכא אחרונים שלמדו מדברי הר"ן אפילו שהמחלקת בפירוש דבריו כמבואר בספרו הבהיר. ולא זכר שר שהתוס' בסוכה דף ט' ע"א כתבו בהדיא דהיכא דפליגי תנאי אליבא דבית שמאי קשיא ועליהם הי"ל להקשות ממשנתינו. גם לא זכר דמרן הקדוש בספר כללי הגמרא דף ק' ע"ב (מספר יבין שמועה) הקשה על דברי התוס' ממשנתנו דהא בפלוגתא דר"מ וחכמים לא נפקא לן מידי לבית הלל ונחלקו ע"ש והיא קושית הרב ז"ל. ואין כונתנו שעל התוס' יש להקשות ממשנתנו דעליהם ל"ק וכבר הם אמרו דבפלוגתא דתנאי קשיא. רק הכונה דלשיטת התוס' קשיא:

ומה שתירץ הרב ז"ל לחלק בין תנאים לאמוראים לדברי התוס' אין לו מקום דעל פלוגתא דתנאי אמרוה. ומה שתירץ עוד דהיה קודם בת קול. לי ההדיוט אינו מחוור דודאי הב"ק נפק מקמיה ר"מ דהיה תלמיד ר"ע. ופשטא דשמעתא דפ"ק דערובין דף י"ג מוכח דהב"ק נפק כי הוו פליגי ב"ש וב"ה הללו אומרים הלכה כמותנו וכו'. ואפילו בתלמידי ב"ש עצמו לא פסיקא להש"ס כשעשו כדבריהם אי קודם ב"ק או אחר ב"ק כמ"ש ביבמות דף י"ד. ור"ט דנסתכן בעצמו וא"ל כדאי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי ב"ה משמע דהיה אחר ב"ק ויש לדחות. אמנם נראה פשוט דהב"ק היה קודם ר"מ והנה התוס' מקשים על ר' יהודה חבירו של ר"מ בפ"ק דביצה דף ג' ע"ב היכי שביק ב"ה ועביד כב"ש

ותירצו דר' יהודה אומר דלא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה מעולם וכ"כ עוד התוס' שם בביצה דף ט' ע"ב על ר' דוסא דיאמר דלא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה ע"ש והוא על דרך דמשני הש"ס בשבת דף קל"ה ע"א ויבמות דף כ"ח דיאמר לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה ע"ש. אדהכי והכי עין רואה דהתוס' מקשים על ר' יהודה היכי שביק ב"ה ומשמע דפשיטא להו דהיה אחר ב"ק. והוא דבר פשוט [ועיין בקונטריס זה לעיל בביצה על דף ז' מה שהבאתי מהריטב"א והרמב"ן ע"ש]:

ואעיקרא דמילתא יש לתמוה על מרן ז"ל ועל הרב חזון נחום מאי מקשו ממשנתנו דלא נפקא לן מידי לבית הלל והא בסוגיא דבכורות סוף דף ל"ז ודף ל"ח קאמר דשיעור בית הלל דאמרו כדי שינטל וכו' היינו כסלע ופריך א"כ ב"ש וב"ה אמרו דבר א' דמלא מקדח הוא כסלע ומשני רב חסדא דב"ש בעו מקדח וחיסומו ולב"ה מלא מקדח לחוד בלא חיסומו. ורב נחמן אמר סלע נירונית כמקדח גדול סלע סתם זוטרא ממקדח סתם. והשתא לרב חסדא גם לב"ה הוא מלא מקדח רק דב"ש מלא [מקדח] וחיסומו בעי ונמצא דר"מ ורבנן פליגי אליבא דב"ה דשיעור ב"ה היינו מלא מקדח ולרב נחמן פליגי לאשמועינן שיעורא דב"ה דלר"מ דאמר דמלא מקדח קטן של רופאים מינה ידעינן דשיעורא דבית הלל הוא זוטר מדב"ש דבית הלל לקולא בר מהנך דמפרשינן כמ"ש שם בסוגיא ונמצא דנ"מ לבית הלל. ולרבנן דאמרי מלא מקדח גדול שמעינן דסלע נירונית דוקא כמלא מקדח אבל סלע סתם זוטר ונ"מ לבית הלל. ומאחר שכן הדבר קשה על מרן והרב חזון נחום דמאי מקשו והלא נ"מ לבית הלל וכבר ראיתי להרב מהרש"א בחידושי הלכות בחולין דף מ"ה על מ"ש רש"י שם דאמרינן בבכורות כמה ינטל מן החי וימות כמלא מקדח של רופאים ותמה מהרש"ל דהם דברי ב"ש ולא דק והרב מהרש"א כתב דיפה דק דשיעור ב"ה לאוקמתא דרב חסדא היינו מלא מקדח וב"ש בעו חיסומו נמי והשתא ר"מ ורבנן פליגי אליבא דב"ה והרמב"ם והתוס' אזלי לשינוייא בתרא דשיעורא דכסלע לאו היינו מלא מקדח זהו תורף דברי מהרש"א ודבריו חיים וקיימים. ואף לשינויא בתרא דמלא מקדח הוא דוקא לב"ש כמ"ש התוס' שם בחולין ריש דף מ"ה וכ"כ הר"ן בחידושיו מ"מ נפיק מינה לבית הלל כדאמרן. ואחרי כן אני אמרתי בחפש"י אשקוטה ואביטה על י"ד הי"אור הוא ספר הבהיר יד מלאכי וחזיתיה להרב ז"ל דמייתי קושית מרן הנזכר ובהד"רו ז"כר דברי הרב חזון נחום ותירץ קושיתם קצת ממה שכתבתי בעניותי וכל דבריו הם לשינויא בתרא וגם זה קיצר את הרח"ב כאשר יראה המעיין הטב ע"ש כלל רצ"ג ודוק:

ודע שמה שהקשה מורינו הרב חזון נחום על הרמב"ם במשנה זו דאמאי לא הצריך חסרון בנקבים ע"ש באורך לק"מ דהכא הזכיר חסרון ברישא שכתב ואם חסרה כסלע ולא הוצרך לפרש. ואלו התם פ"י דשחיטה אע"ג דקאמר נטלה כסלע מאחר שלא הזכיר חסרון בפירוש לכן הוסיף לבאר כנ"ל ודוק:

פרק ז

משנה ג

ובו פתחים הרבה וכו'. עמ"ש התוס' פ"ק דביצה דף יו"ד והרב מר קשישא מורינו ורבינו החסיד ועניו כמהר"ר משה מזרחי זלה"ה בתשובה הובאה בשו"ת פרי הארץ ח"א להרב מר אחיו זלה"ה הקשה עליהם ממשנתנו והרב מהר"ם יצחקי זלה"ה בספרו הבהיר אור יקרות שם בביצה תריץ יתיב ע"ש:

והרב תוספות יום טוב הביא במשנתנו מ"ש הרמב"ם בפירוש המשנה פי"ז דכלים משנה י"ב שכתב בהדיא דהל"מ נקרא דברי סופרים ע"ש ודבריו נעלמו ממרן בכ"מ פ"ב דין יו"ד שכתב דמ"ש הר"מ טומאתו הלכה הרי הוא דין תורה ר"ל שאינו כי"ג מדות דקרי להו ד"ס אבל הל"מ אינו נקרא דברי סופרים ע"ש והוא הפך דברי הרמב"ם פירוש המשנה ומ"ש דהלכה הוא דין תורה כונתו שדינו כאלו נכתב בתורה והוא מדאורייתא. שוב ראיתי להרב פר"ח י"ד ריש סימן כ"ט שהשיג על מרן מתשובת הרמב"ם וממ"ש הוא עצמו בכ"מ הלכות אישות ופירוש דברי הרמב"ם כאמור ע"ש אבל לא זכר דברי הרמב"ם בפירוש המשנה הנזכר ואלו ואלו דברי אלהים חיים: